

РЕЗЮМЕТА

на научните публикации, използвани в процедурата за хабилитиране на д-р Атанаска Тунтова, участник в конкурс за академична длъжност “доцент” от област на висшето образование 9. ”Сигурност и отбрана”, професионално направление 9.1. “Национална сигурност (Екологичната сигурност като елемент от националната сигурност) (на български)

1. *„Екологичната сигурност като елемент от националната сигурност“, Атанаска Тунтова, монография, ИК ВУСИ, Пловдив, 2022 г., 190 стр., ISBN 978-619-7343-70-0 - основен хабилитационен труд.*

Монографията изследва и анализира различните аспекти на екологичната сигурност, тяхното многообразие и мултидисциплинарна цялост на екологичната сигурност като елемент на националната ни сигурност и проявлението и в процесите на управление и експлоатация, както и връзката между екологията, основните компоненти на околната среда, изчерпването на природните ресурси и сигурността. Анализирани са факторите, които оказват най-сериозно въздействие върху процесите на развитие и опазване на околната среда и човешкото здраве. Анализите и изследванията доразвиват теоретичния и практическия подходи за бъдещо развитие по отношение на организацията на дейностите и управлението в два основни аспекта - институционален и финансов. В този фокус на вземането на решения на съответните нива на ръководство е необходимо да се подчертае, че има съществена взаимовръзка, както по вертикала, така и по хоризонтала. В този контекст е важно съгласуването на действията между отделните звена, поради свързаност на процесите.

Използвани са разнообразни способности и подходи за проучване, анализиране и обяснение на процесите с цел постигане на поставените цели и задачи. Разгледани са областите с по-сериозно въздействие, както и влиянието и тежестта на обективните и субективните фактори в изследваните области, свързани с екологичната сигурност, като е отделено особено внимание на антропогенното въздействие на човека върху компонентите на околната среда.

В монографията са разгледани глобалните промени в околната среда, които възпрепятстват индивидуалната сигурност, като засягат поминъка и насърчават транснационалните кризи и нарушават стабилността на държавите и регионите. От анализа е направен извода, че влошаване състоянието на околната среда е сериозна заплаха, както за сигурността на физическите лица, така и на всички държави, поотделно и заедно.

Анализиран е произходът на заплахите за сигурността и комфортното съществуване на човека, които са в резултат на неблагоприятното състояние на околната среда. Приоритет е преодоляване на рискът за здравето на човека. Анализирани са обстоятелствата със замърсяването на околната среда и опасността от редица екологично обусловени заболявания, което може да доведе до намаляване на средната продължителност на живота на хората, подложени на въздействието на неблагоприятни фактори.

Анализирана е средата за развитие на човечеството, което създава нови възможности в областта на технологиите, но в същото време това води до предпоставки за замърсяване на всички компоненти на околната среда. Глобализацията се свят става все по-несигурен като място за живеене на човечеството и е предпоставка за уязвимостта на човека от все по-стресиращата и агресивна среда.

Дадени са основни определения на понятия, свързани с националната и екологичната сигурност, замърсяването на основните компоненти на околната среда и на други по тази

релация на базата на използвани в системата за защита околната среда и човешкото здраве, както и сигурността на хората и страната.

Направен е задълбочен преглед на факторите и документите (нормативната база), които имат пряко или косвено значение и влияние върху управлението и развитието на средата и хората и вземането на решения, които имат изградени връзки и отношения по между си. Важно е да се отбележи, че различните фактори имат различно влияние и интензитет. Не трябва да се подминава субективният фактор и неговото влияние в системата на сигурността в ч. и при вземането на решения.

Анализирани са рисковете и заплахите за околната среда и човека, вследствие замърсяване на компонентите на средата и възможностите за минимизиране и ликвидиране на негативните въздействия и вреди, нанасяни върху околната среда.

Разгледани са актуални проблеми и предизвикателства за зелените политики, както в Република България, така и на ниво Европейски съюз. Анализирани са усилията на ЕС по разработването и прилагането на политики за устойчива трансформация към екологосъобразен, ресурсно-ефективен и икономически обоснован начин на живот за гражданите. В резултат от тези усилия е приета „Европейската зелена сделка“, чиято реализация се очаква да доведе до коренно преобразуване не само на всички икономически сектори, но и на ежедневието на хората. Усилията на ЕС, целят предотвратяване на промените в климата и стават все по-амбициозни.

Установено е, че Екологичната сигурност е важна концепция във всички области на живота на хората със сериозен ефект върху човешката сигурност, в международните отношения и международно развитие.

В монографията са анализирани различните схващания за същността на екологичната сигурност. Разгледано е прякото ѝ влияние върху безопасността на населението, икономиката, културата, вътрешната и външната политика и други области на обществения живот. Анализирано е значението ѝ за ефективността на функциониране на държавното управление, за рационално използване на ресурсите, за защитата на хората и устойчивото развитие.

Целта на монография е да покаже връзката между компонентите на околната среда, изменението на климата и изчерпването на ресурсите с екологичната сигурност, както и възможностите за предотвратяване на рисковете за човека, икономиката и природата. Разгледани са различни аспекти на заплахите за околната среда и екологичната сигурност, както и въздействието им върху здравето на човека и неговата уязвимост.

Монографията е разработена като комплексен и завършен труд, който би могъл да се използва при обучението на студенти и друг вид обучаеми в специалности по дисциплини свързани с екологичната сигурност, защита от бедствия, както и като спомагателен материал по теми свързани с изменение на климата, изчерпването на ресурсите, въздействие на урбанизацията върху екосистемите, въздействие на околната среда върху социално-икономическите взаимоотношения, както и за експерти, които се нуждаят от информация, работещи в областта на екологичната сигурност или за лично самообразование и др.

2. *„Управление на минералните води в Република България“, Атанаска Тунтова, Публикувана книга на базата на защитен дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен "доктор", ИК ВУСИ, Пловдив, 2022, 203 стр., ISBN 978-619-7343-56-4*

В книгата са изследвани управлението на минералните води в Република България, тенденциите за тяхното развитие и възможностите за прилагане на нов модел на управление въз основа на транзакционните разходи и договорната теория.

Водите са основен компонент на природната среда и важен ресурс, без който е немислим живота на планетата. Водата е едно от най-разпространените вещества в природата. Водите са особено важни и като природен ресурс. Това са всички полезни за човека и неговата стопанска дейност води в хидросферата. На настоящия етап от обществено икономическото развитие най-достъпни за експлоатация са пресните води в реките, езерата, язовирите и плитко залягащите подземни води. Водите по своята същност са особено важни като природен ресурс на Земята и незаменимо природно богатство. Водата е началната, естествена среда в която възниква и се развива живота на нашата планета. Без вода няма живот! Без водни ресурси е немислимо икономическото, социалното и културното развитие на човешкото общество. Едно от най-големите природни богатства на България са минералните води, разпределени по територията – над 1600 естествени извора и над 370 сондажни.

Направени са изследвания и изчисления (по публични данни на МОСВ), касаещи единствено минералните води от Приложение 2 на ЗВ, които показват нисък процент на използваемост (до 50%). Резултатите показват също, че има находища с все още не утвърдени ресурси, което категорично ще повиши процента на неизползваемост. В изследването не са включени и ресурсите на минерални води – публична общинска собственост, поради факта, че не всички находища са установени и с утвърдени ресурси. Много е важно да се подчертае, че данните са динамични, т. к. ежедневно се издават разрешителни за водовземане от минерални води, както и непрекъснато се прекратяват такива и към всеки момент, данните, които се отчитат, се променят. В книгата е посочено, непрекъснатото изнасяне на данни от различни изследвания и организации, които не водят до еднозначен отговор на тези данни. Твърде колебливи и с големи отклонения са данните от различните източници. Едно обаче е сигурно – това природно богатство „минерални води“, категорично не се използва пълноценно и ефективно.

Очевидно са необходими нови подходи и начини при използването на това природно богатство, както в балнеоложкия туризъм, така и за задоволяване на потребностите от питейна вода за бутилиращата промишленост. Голяма част от минералните води са известни и със своите лечебни качества. Още от древността хората са оценили качествата на минералните води и са формирали своите селища около минералните извори, които днес се развиват като туристически центрове. Едни от най-известните селища в България са организирани покрай минералните си извори, като София, Благоевград, Сапарева баня, Сандански, Кюстендил, Хисаря и много други. В тези центрове има и икономически механизъм за развитие, а именно оползотворяването на този природен ресурс чрез бутилиране и достигане до трапезата на всеки българин. Все още политика на държавата в тази област обаче не дава възможност да се усвои напълно това природно богатство. Разбира се има и много други фактори, от законодателни до финансови, които влияят върху процесите по експлоатация на минералните води в отделни райони.

На база на направените изследвания на националната и регионалната структура на природните ресурси са установени загубите за икономиката и потребителите от неизползваният минерален ресурс. Това налага и търсенето на нови възможности за оптимизиране на използването и развитието на минералните води в България. Тези изводи предпоставиха и предложението за смяна на модела на управление на минералните води като авторът мотивира използването на транзакционните разходи и договорната теория като възможност за успешно управление на минералните води в България.

3. *„Екологична сигурност на Черноморския регион“, Атанаска Тунтова, доклад, Сборник с доклади от международна научна конференция „Предизвикателства за сигурността и икономиката на държавите от Черноморския, Каспийския и*

Средиземноморския регион“, Пловдив, ИК ВУСИ, Пловдив, 2021 г., с. 354-361, ISBN 978-619-7343-39-7

Резюме: България е морска страна и като страна, участваща в много конвенции и инициативи, свързани с Черно море има принос за екологичното му опазване и гарантиране сигурността на природните ресурси, морския транспорт, опазване на биоразнообразието и други. От изключително значение е прилагането на общите политики и действия на всички черноморски страни и на ЕС. Екологичната сигурност е представена от различни гледни точки. Посочени са екологичните проблеми. Докладът разглежда екологичните аспекти на сигурността на Черноморския регион и ролята на България за прилагане на общи решения за постигане на устойчиво развитие и сигурност на страните от района на Черно море.

4. *„Потенциални възможности за развитие на пазара на минерални води в България“, Атанаска Тунтова, доклад, Международна научна конференция, Изследване и практика, Париж, Франция, 2021, с. 33-47, ISBN 978-2-5355-4891-7*

Резюме: Водите са основен компонент на природната среда и важен ресурс, без който е немислим живота на планетата. Едно от най-големите природни богатства на България са минералните води, разпределени по цялата територията. От извършени изследвания се установява, че оползотворяването на минералните води в България е около 50%, което е индикатор за ниска ефективност при усвояването на тези природни ресурси. Разработени са три възможни сценарии на развитие през следващите десет години при различни хипотези на потребление за достигане на средноевропейско ниво на потребление, както максималното потребление е ЕС.

5. *“Екологична сигурност – предизвикателства и възможности“, Атанаска Тунтова, доклад, Сборник доклади от годишна университетска научна конференция 30.06-01.07.2022 г., Велико Търново, Издателски комплекс на НБУ „Васил Левски“, 2022 г., електронно издание, с. 906-916, ISSN: 2367-7481*

Резюме: Въздействието върху околната среда, изчерпването на природните ресурси са заплахи, а възможностите за използване на възобновяеми източници и въвеждане на „кръговата икономика“ са само част от аспектите на сигурност на бъдещето. Разгледани са основните видове екологични рискове вследствие антропогенното въздействие върху природата от човешката дейност. Време е да се намерят повече потенциални възможности за осигуряване на по-добро бъдеще за поколенията.

6. *„Екологична сигурност – съвременни заплахи и възможности“, Атанаска Тунтова, доклад, Сборник доклади от Годишна научна конференция „110 години традиция, качество, престиж“ - Част III, 12-13 април 2022 г., София, издател Военна академия „Георги Стойков Раковски“, 2022, с. 116-123, ISBN 978-619-7478-95-2*

Резюме: Въздействието върху околната среда, изчерпването на природните ресурси са заплахи, а възможностите за използване на възобновяеми източници и въвеждане на „кръговата икономика“ са само част от аспектите на сигурност на бъдещето. Разгледани са основните видове екологични рискове вследствие антропогенното въздействие върху природата от

човешката дейност. Време е да се намерят повече потенциални възможности за осигуряване на по-добро бъдеще за поколенията.

7. *„Изчерпването на природните ресурси като заплаха за екологичната сигурност и фактор в международните отношения“*, Атанаска Тунтова, статия, списание *„Политика и сигурност“*, издание на ВУСИ, гр. Пловдив, Том. 6, бр. 2, 2022 г., с. 3-10, ISSN 2535-0358 (печат), ISSN 2815-3324 (електронно издание), DOI: 10.5281/zenodo.6823847

Резюме: Целта на изследването е да проучи в каква степен изчерпването на природните ресурси е заплаха за екологичната сигурност и до колко това влияе в международните отношения. Теза на автора е, че конфликтите в съвременния свят се пораждат именно в борбата за завладяване на повече ресурси и контрол върху тяхното използване и колкото повече се изчерпват природните ресурси, толкова повече конфликти се появяват. Тази статия разширява обхвата на теоретичния обзор и показва връзката между изчерпването на природните ресурси като елемент на заплаха за екологичната сигурност и сигурността в отношенията между отделните страни. Това изследване е актуално от гледна точка на данните за последните три години и резултат от техния анализ през отражение на КОВИД-19 върху използване на ресурсите и възможността на природата да се възстановява. Изследването се фокусира върху резултати за изчерпване на ресурсите в световен мащаб, без да има претенция за съвършеност и предлага идеи за бъдещето. Това може да са предпоставки за бъдещи изследвания в контекста на изчерпване на ресурсите и тяхното въздействие върху отделни сектори на икономиките на страните. За да се намали използването на природни ресурси се предлага, където това е възможно, въвеждане на кръгова икономика.

8. *„Екологичната сигурност през призмата на съвременната проблематика“*, Атанаска Тунтова, статия, Списание *„Национална сигурност“*, София, „Виктори ИЗДАТ“ ЕООД, бр. 13, 2022 г., с. 22-26, ISSN: 2682-941X & ISSN: 2682-9983 <https://nacionalna-sigurnost.bg/broi-13/>

Резюме: Въздействието върху околната среда и изчерпването на природните ресурси са заплахи, свързани с екологичната сигурност. Връзката между околната среда, сигурността и уязвимостта на човека от природата е от ключово значение за начертаване на политики в областта на екологичната сигурност и предприемане на действия за съхраняване на околната среда и здравето на хората. Различните заплахи за сигурността оказват своеобразно въздействие, за което са необходими диференцирани политики и подходи за противодействие.

9. *“Инфлация и натиска ѝ в България в контекста сигурността”*, Атанаска Тунтова, статия, Списание *„Национална сигурност“*, София, „Виктори ИЗДАТ“ ЕООД, бр. 14, 2022 г., с. 25-29, ISSN: 2682-941X & ISSN: 2682-9983

<https://nacionalna-sigurnost.bg/%d0%b1%d1%80%d0%be%d0%b9-14/>

Резюме: Инфлационният натиск е процес, който засяга икономиките на страните и живота на всеки един гражданин. Централната европейска банка препоръчва нивата на инфлацията да се задържат от 2% до 3% с цел запазване на стабилни цени, осигуряване растеж на икономиките и сигурност на работните места. Европейската централна банка отчита инфлацията в еврозоната като се прилага методология на изследване за всички страни от Европейския съюз.

10. „Екология, устойчива градска среда и сигурност“, Атанаска Тунтова, доклад, Сборник с доклади от годишна международна научна конференция на ВВВУ „Георги Бенковски“, 07 октомври 2022, гр. Долна Митрополия, издател ВВВУ „Георги Бенковски“, 2022, с. 331-337, ISSN 2738-716X

Резюме: Докладът изследва тенденциите във все по-бързото развитие на урбанизираните територии във връзка с устойчивостта, която е от особено значение през последните десетилетия. Тя е много важен фактор за осъществяване сигурността на гражданите и път към екологично равновесие. Разглеждат се и политиките за проектиране на устойчива градска среда и опазване на зелената система в градски условия.

11. „Екологични параметри, свързани с климатичните промени в света“, Атанаска Тунтова, статия, Списание „Национална сигурност“, София, „Виктори ИЗДАТ“ ЕООД, бр. 15, 2022 г., с. 9-13, ISSN: 2682-941X & ISSN: 2682-9983, <https://nacionalna-sigurnost.bg/%d0%b1%d1%80%d0%be%d0%b9-15/>

Резюме: Статията изследва световните политики и тенденциите, които се осъществяват в тази насока по повод екологията и въпроса за климатичните промени. Разгледано е влиянието на Северния и Южен полюс, относно повишаването на температурите в световен мащаб и влиянието им за цялото човечество.

12. „Екологични аспекти на националната сигурност“, Атанаска Тунтова, статия, ЮЗУ Благоевград, Правно исторически факултет, е-списание „Право, политика, администрация“, издател ПИФ на ЮЗУ „Н. Рилски“ том X, бр. 1, 2023, ISSN 2367-4601 (под печат)

Резюме: Докладът разглежда сигурността и екологичните аспекти на сигурността. Целта е да установи връзката между околната среда, стопанската дейност, сигурността и уязвимостта. Посочени са основните видове екологични рискове в стопанската дейност. Екологичната сигурност е представена от различни гледни точки. Въздействието върху околната среда и изчерпването на природните ресурси са заплахи, вследствие антропогенното въздействие върху природата от човешката дейност.

13. „Кръговата икономика в контекста на климатичните промени и зелената сделка“, Атанаска Тунтова, доклад, Сборник с доклади от международна научно-практическа конференция „Кръговата икономика в контекста на релацията индустрия 4.0 – общество 5.0“, Свищов, Академично издателство „Ценов“ Свищов, 2022, с. 377-384, ISBN (print) 978-954-23-2249-8, ISBN (online) 978-954-23-2250-4

Резюме: Антропогенното въздействие върху природата от човешката дейност оказва влияние върху изменението на климата на Земята. Възможностите за използване на възобновяеми източници и въвеждане на „кръговата икономика“ са само част от аспектите на сигурност на бъдещето. Зелената сделка е амбициозна стратегия на ЕС за ресурсно ефективна и конкурентноспособна икономика със стремеж за трансформация на линейния индустриален модел към модел на кръгова икономика.

14. „Изкуственият интелект - възможност за генериране на фалшиви новини“, Атанаска Тунтова, доклад, Сборник доклади от Международна научна

конференция: *Изкуственият интелект в сферата на сигурността – предимства и заплахи*, ИК ВУСИ, Пловдив, 2022, (под печат)

Резюме: Изкуственият интелект може да създава текстове по зададена тема и подобни софтуерни продукти се използват от медии по цял свят, както и от компании, които искат да създават съдържание по-бързо и за по-малко пари. Подобни програми могат да се превърнат в опасно оръжие за дезинформация в ръцете на хора, разпространяващи новини с фалшиво или подвеждащо съдържание, а фалшивите новини се превръщат във все по-сериозен проблем за сигурността.

15. *„Изкуственият интелект, новите работни места и кръговата икономика“*, Атанаска Тунтова, доклад, Сборник доклади от Международна научна конференция: *Изкуственият интелект в сферата на сигурността – предимства и заплахи*, ИК ВУСИ, Пловдив, 2022, (под печат)

Резюме: Кръговата икономика създава нови възможности като въвежда екологични принципи при производството. Използването на технологиите и на изкуствения интелект в кръговата икономика в областта на околната среда ще допринесе за създаване на нови работни места. Дигитализацията помага за по-ефективно използване на ресурсите и оптимизиране на процесите и устойчив растеж. Уменията на бъдещето са пряко свързани с дигиталната и зелена трансформация на икономиката.

16. *„Изменение на климата и въздействието върху околната среда и човешката сигурност“*, Атанаска Тунтова, доклад, Сборник доклади от научна конференция *„Актуални проблеми на сигурността“*, Велико Търново, Издателски комплекс на НБУ *„Васил Левски“*, 2022, с. 977-986, Електронно издание ISSN 2367-7473

Резюме: Всички региони не само в Европа, но и в целия свят са засегнати от климатичните промени, макар и по различен начин. Изменението на климата може да се разглежда като заплаха за сигурността на околната среда и увеличаване уязвимостта на хората спрямо несигурността от недостиг на храна. Европейският зелен пакт е ключов документ с начертани за предприемане и действие мерки за предотвратяване на последствията от изменението на климата в Европа и осигуряване сигурността на гражданите.